

Mazingira Bora

September 2010 Newsletter

KIMERU VERSION

www.tist.org

The International Small Group and Tree Planting Program (TIST)

An Environmental, Sustainable Development and Community Forestry Program.

Amemba a TIST kuuma Cluster ya Kairuni bari mucemanione jumwe jwao jwa o-mweri jwa Cluster

Inside this Newsletter....

**Gutethaniria kwa ikundi mwanya ndene ya
micemanio nikuretaga maciara jamanene. Pg. 2**

TIST: Kugea kiewa kia utongerira
kumania na utongerira bwa kithiuruko.
Pg. 2.

Kuthuranira mbeu cia kumithia. Pg.3.

Umenyeeri bwa miuro na uandi bwa miti ya gintwire. Pg. 6

Rikana gwita mucemanione jwenu jwa Cluster jwa mweri jwa September.

TIST: Kugea kiewa kia utongeria kumania na utongeria bwa kithiuruko.**Utongeria bwa kithiuruko imbi?**

Utongeria bwa kithiuruko ni area o mumemba wa gikundi ethagirwa ari na kaanya ga gutongeria na mwandiki (motongeria na muniini wawe) kiri micemanio yao. Guti mwene giti. Kwithagirwa kurina mutongeria na munini wawe mwanya kiri o mucemanio jwa kiumia. Kiewa kia utongeria ikiumbaga kugaanwa kiri amemba bonthe ba gikundi.

Nimbi itumaga kwithirwa kuri na utongeria bwa kuthiurukana.?

O muntu ari njira mwanya kwithirwa kuri na utongeria bwa kuthiuruka ibutumaga amemba bathoma kumania na utongeria bwa bangi.

Bonthe bakethirua bakinanagira mwoyo, kinya amemba baria bari nthoni ibagijaga kiewa kia utongeria. Ibombaga kuthoma kiri bangi.

Utongeria bwa kuthiurukana ibutumaga muntu aigua atikinyirika niuntu bwa gutongeria igita rionthe. Murigo ijunganaga, gutiwe ukamataga murigo wenka kana aigua anogi ni ngugi.

Utongeria bwa kuthiurukana igutumaga gikundi kithirwa gitina mathina niuntu gutiwe ukethirwa ukiugaga igita rionthe. O mumemba akethirwa arina kaanya ga gutongeria.

Uria ubwirite kuthithia ukigeria utongeria bwa kithiuruko.

- Ambiria utongeria bwa kithiuruko orio.
- Nyuma ya o mucemanio itikanirieni na uria mutongeria na munini wawe mucemanione juu jungi.
- O mumemba no mwanka aewe kaanya ga kwa mutongeria na munini wawe.
- Mumemba akethirwa atikwenda gutongeria

kana nakwigua nthoni, amemba ababwirite kumwaa kaanya ga kwona gugitongerua. No acoke ae munini wa mutongeria akija lwa mutongeria mucemanione jungi.

- Nankaniria biria uri nabio bia uritani kiri mutongeria uria ungi ukeeja.
- Rikana utige amemba bacokie kiuria woria.

Nimbi itumaga ethirwa ari wa kwinyiyia?

- Mutongeria no mwanka ethirwe ari wa kwinyiyia, wa gwetera, ugwitikiria na mwitikua.
- Mutongeria no mwanka onanie gwitikiiria na heshima kiri amemba bangi na atigane na mantu jaria jangi bathithagia oome ya gikundi.
- Mutongeria aragia bukai. Nabwirite gwikira bangi mwoyo jwa kwaria na kuganaga jaria bari najo.
- Atongeria no mwanka bathikiire amemba bangi mono. Bekire mwoyo jwa kwaria batigakire kii.
- Ugaciethia nukumenya macokio jonthe.
- Kinya ukethirwa ukimenyaga macokio, tigana na amemba bambe bariirie biuria bongwa. Mumemba oria kiuria nenkera amemba bariirie.
- Geragia kwona kiewa kia o mumemba na kumwikira mwoyo kiri mantu jaria akuthithia bwega.
- Itikiiria rwaria ruria rukwarua utigukararia kana kugita igamba.
- Itikiiria na wonanie heshima kiri muntu uria butikwiganua.
- Tiga nkanja. Itikira kinya mantu jaria jati ja kawaida na kuuga "ithuganio riu iririega, kuri ungi uri na ithuganio kiri untu buu?" Gerera amemba kenda baraniria.
- Rikana kugaanaga ngono ciaku inya na kugwa na amemba bangi. Mutongeria wa ma nabwirite bangi baigua bang'aniri ni gikaro kiu.

Gutethaniria kwa ikundi mwanya ndene ya micemanio nikuretaga maciara jamanene.

Ni Peter M Mithiru, TSE Partner Nyahururu

Ndene ya cluster cietu, nontu turi na mubango juria juthingatagwa rionthe, nitwonete ataalamu na aritani kuuma ikundi bingi bejite kwaririra amemba ba ikundi bibinini. Bubu ni untu butumitwe ni murungu kiri batwi na antu babaingi niboone baita kuumania nabu.

Cluster cia Salama na Muruku niciareterwe antu ba ofisi ya Makuyu na urimi (Ministry of Fisheries and Agriculture) baria babaritanire mono kwegia kwongeeera mbeba iria boonaga. Arimi ba TIST nibathomere kumania na bubu na batumira umenyo bubu: marinya ikumi na jatano nijeeni na jakwa na jangi jamaingi jenjirine ya gwakwa ndene ya mwaka juu. Amemba ba ikundi bibinini ndene ya Muruku nibonere mbeu injega nkuruki cia mung'au na miembe ya kuanda. Muthemba juu jwa miembe nijukurangaga, jugaciara matunda jamanene nkuruki na kuleta mbeba inyingi kuumania na thoko.

Anene ba Ministry ya Thiria (Ministry of Public health) batongeretue ni Mr. Alex Kibore nibaritite ngugi mono kiri uritani kwegia mothuuku jaria jaretagwa ni mirimo ya Trachoma, iria iretagwa gukurukira ruuji na kinya rwagi. Nathanirire bwega uria amemba ba TIST baria bakwenda

bomba kuria mbeba nikenda banenkerwa net cia rwagi ni ofisi ya International Population Services. Nitukubangira bubu na nitukuthuganiria ati njaa nkuruki ya Magana jatano igatetheka.

Gikundi kingi kiria gitethetie mono ni Rumuruti Forest Association. Notnyu cluster cirri au akui na mwitu, amemba babaingi ba ikundi bibinini bia TIST ni amemba ba gikundi kiu. Nibethiritwe bagiikagira inya uandi bwa miti ya mithemba imingi na utumiri bwa into biria birio kiri baita ya iciara riri na riu ringi.

TSE ya Nyahururu nigwikumiria kuuga ati bubu nibuthithitue bwega mono. Amemba nibeeri mantu kumania na kanyua ka eene bongwa. Nontu nituretaga antu kuuma kiri ikundi bingi kiri micemanio na nontu turi na mubango jwa gucemanian ndene ya cluster o mweri, amemba ba ikundi bibinini nibakuthoma kwegia kuthongomia nkuruki miturire yao, gukara na thiiria, miitu na miunda. Gwita micemanio ni gutigaga o muntu ari ns mathuganio na mantu jameru jaria jakagutethia mbeleru jatethie bangi

Kuthuranira mbeu cia kumithia

1. **Ni mbeu cia miti iriku injega cia kwaanda?**
Mbeu iria njega ni iria ciumaga ciongwa. Taara mbeu iria ikujuria ubatu bwaku. TIST mono niendaga mbeu cia matunda na miti ya kienyeji na cia miti iria ikaraga nthi miaka mirongo iri kana nkuruki.
2. **Miti yonthe nimiega?**
To mwanka! Imwe iri inya kumimenyeera, ingi ni sumu kiri ndithia cietu na ingi nitumagira ruuji rurwingi mono. Thuura miti iria ukumenya igatethia kwenu.
3. **Miti niciaraga mbeu o mwaka?**
Miti imiingi niu ithithagia, indi tega miti yenu yongwa kenda withirwa uri meene. Miti imwe iciaraga mbeu injega nyuma ya miaka iri kana ithatu.(2-3 years)
4. **Muti juria mwega jwa mbeu ijuriku?**
 - i. Cwa mbeu kuuma mutine juri na inya juria jumaga mbeu bwega.
 - ii. Tigana na muti juria juri junka. Muti ta juu jwithagira juri jwa ruteere rumwe runka rwa kiurume kana ruu rungi na jutukuraga bwega.
 - iii. Tigana na mbeu ya miti iria iticiaraga bwega na mbeu iria itikwonekana ithongi.
 - iv. Ibwega gucwa mbeu ciaku gatigati ka miti iria yumite iri amwe ya muthemba jumwe na iri na inya. Mbeu cia miti iria iri na mauga jakunuki bwega iciithagirwa iri cia iguru nkuruki ya cia maua jaria jakunjari jagwatene.
 - v. Mbeu iria njega iriringana na gugwe gwengwa cia muti juria ukwenda. Kwa mung'uanano, miti imiega ya mbau ithagirua iri imitamburuku iri na mpan'gi inkai na ikuraga na mpwi. Miti imiega ya iiria ria ndithia ikuraga na mpwi, mpang'i inyingi, muti jumwe jukethirwa juri na itina bibingi, mabura jakuraga na mpwi na jukumba kworia ironda wajucaa. Muti jumwega jwa matunda naju ijuria juguciara matunda jamaingi jari na inya.
 - vi. Geria gucwa mbeu kuma kiri miti iria ibujaga kuria ukwenda kujuanda na muthetune juu.
 - vii. Thuura kuuma miti imikuru ti imianake
5. **Tubwirite gucwa mbeu ri?**
 - Thooma ni igita ria mwaka ririku mbeu ciithagirwa iri ingundu.
 - Uria antu ba nao kana utegage gwengwa.
 - Rimwe mbeu igundaga riria itunda riagaruka rangi, kana rioma kana riria rigukuka raisi kuuma rwang'ine.
 - Mbeu iria nyingi ciithagirwa iri tayari riria ciagwa ciongwa.
6. **Tubwirite kwoja mbeu atia?**
 - Buri na bata kwamba kutheria gitina kia muti mbere. Mbeu iria nyingi womba gucioja nthi. Tega mbeu itikeeje kwithirwa irigi ni tunyomo.
 - Womba gwitia muti ugacwa mbeu indi imeenyeere.
 - Matunda jamwe jakuraga jagaatuka na mbeu ikauma ikarega kugwa nthi. Mbeu ta iji iri inya mono kwoja ikethirwa iri iniini. Mbeu ta iji itujagwa itunda riagunda mbere ya ritiroma riatuka mbeu inyaaga kana igwa nthi. Ucoke uriumie antu atheru na athithue bwega kenda wona mbeu.
 - Mbeu imwenitujagwa mutine na muti jumuraja.
 - Geria gwika kiandaruga gitina kia muti na kujwinainia mpaara.
 - Miti iria mirajaa womba kuthekeera muti jumwe jumuraja na juri na inya ruteere rumwe rwa makasi na ruteere rungi ukatheekera murigi jumuraja.
 - Menya mbeu imwe utiumba kwoja nthi indi neka ikuraga ciongwa. Iji ni miti imianake iria ithagirwa yumite ruungu rwa miti iria mikuru. No uithamirie tumibukone twa nursery yaku. Iji niyo njira iria njega ya miti iria utiumba kumithiria nurserine kana iria mbeu iri inya kwoja.
 - Mbeu cionthe no mwanka iritwe kuuma matundene jacio. No urite na njara kana kwanika ugeteera ikooma na gwatuka.
7. **Niatia tumba kumenya kethira mbeu ni injega?**
 - Mbere amba utege mbeu. Taara iria niini imputhu na iri na rangi iri na mwanya kiri ingi. Imwe ciomba kwithirwa iriigi ni tunyomoo.
 - No wererie mbeu iria ciithagirwa iri na gikonde gikiumu rujine. Mono mono iria njega ikorokera na iria mbii cierere.
 - No uthithie na njira imputhu experiment. Taara mbeu inkai (20-100) kethira kuriu ciendaga kuthithirua mbere withithirie. Ciikire gitambaene kiri na ruuji kana mpakurine . Kunikira na gitambaa kingi na wikundie ruuji bwega na wike antu ari na murugutira.(indi ti mwanki). Tegaga ntuku cionthe ikiambiria kuuma .Gitambaa kiithagirwe kiri na ruuji igita rionthe. Wona ciambiria kuuma aki, iika record yacio, ni ntuku iriku na ni ing'ana. Mono ikuraga na biomia biiri kuringana na muthemba jwa muri. Ikauma nkuruki ya 50% ikwonia uri na mbeu injega. Mbeu iria niini ikauma 5% kinya cio ni injega ciike.

8. Twaande kana twike mbeu?

- Mbeu imwe utibwirite gwika nonga kwaanda orio. (Mono iria mbinyu, iria ciithagirwa iri flesh, mbeu cia miti ya matunda kana mbeu iri iti maguta jamaingi)
- Mbeu iria iri gikonde gikiumu ciendaga gwikwa antu atheru na ati na ruuji ari na karuugo gakeega.
- Mbeu no mwanka iritwe itundene na ciumwe bwega. Ciike riuene ntuku ijiri kana ithatu (2-3 days)
- Guciika mubukone jwa karatasi kana mukebene jwa ibati bunka juti riuene nibwega(indi ti mubukone jwa karatasi ka nylon tontu ijutumaga mbeu ithithina na ciora) Mukebe no mwanka jukunikwe uria ruugo rutigutonya,
- Andika riiwa ria muthemba jwa mbeu na ni tariki ing'ana waciojere.
- Rikana ikanyiyia uria ciumba kuuma na wingi. Ugaciika igiita riraaja igiita ria kuuma riomba kuthira.

9. Mbeu cionthe iciumaga?

Mbeu iria nyingi ciumaga iringanaga na muthemba jwa muti. Mbeu imwe iciendaga kuthithirua na njira ya mwanya mbere.

10. Ni atia ciendaga kuthithirua mbere?

- Mbeu ikethirwa iri na gikonde gikiuthu, gutiu ciendaga kuthithirua.
- Mbeu iria iri gikonde gikiumu iciendaga kuthithirua mbere. Imwe iciendaga gukonyorwa gikonde kiu na nondo kana iiga. Ibwirite kwaanda orio ciakonyorwa.
- Ingi ciendaga gwaturwa aniini tu kenda ruuji rwona kaanya. Ugakonyora aria kuri na kanana na meetho.
- Ingi ciendaga kurindwa rujine rwa acid iti na iinya ndagika 5-20.
- Njira ingi ya mbeu iria iri na gikonde gikiumu ni gwicamukia na ruuji ndagika 5-10. Ucoke uciikire rujine ruungi ruti na mwanki. Buu ibutumaga gikonde kiaga inya na ruuji rukomba gutonya.
- Mbeu ingi iciendaga kurindwa rujiine rwa kawaida mathaa 12-24.
- Mbeu cionthe ciathithirwa uju, ibwirite kwaandwa orio.

11. Twaandaga mbeu atia?

- Mbeu imwe iria ciumaga orio no ciandwe mundane orio. Mbeu iria ciendaga kuthithirua kenda ciuma iciendaga ciumithirua nursarine.
- Igiita riria ijukagia ikiuma rikaringana na muthemba jwa muti, muruutira, ruuji uria rukwonekana na ukuru bwa mbeu.
- Withire, mbeu ciandagwa mbere ngai

itirambiria.

- Njira ya withire ya kubutongerua, mbeu iria ciandagwa orimwe ibwirite kwaandwa irinyene riorokeru mainda jairi kana jathatu unene bwa mbeu na gukunikirwa na muthetu bwega. Muthetu jubwirite kwithagirwa juri na ruuji.
- Uria kiumithirio kithithagua gukathingata au gaiti:-

12. Miti yumaga mbeune aaki?

Mithemba imwe ya miti iri mbeu mirine(miti imianake ikauma mirine ya muti jungwa)Iji n umigiite na umiande . Iingi nigitagwa mpang'ine iri na metho jairi kana jathatu. Thuura rwang'i rurungi buru na ruri na inya na urugite rimwe rwinuki. Riita mabuura. Injira muthetune utige rungi rumirite na rwikagirwe ruuji. Mbeu iria yaandagwa na muthemba juju ikuraga igakara ta ng'ina na maciara no ta muti mwene.

Kiumithirio kia mbeu**Kwaanda Mbeu**

- Mbeu imwe iria ciumaga orio no ciandwa mundane orio. Mbeu iria ciendaga kuthithirua kenda ciuma iciendaga ciumithirua nursarine.
- Igiita riria ijukagia ikiuma rikaringana na muthemba jwa muti, muruutira, ruuji uria rukwonekana na ukuru bwa mbeu.
- Withire, mbeu ciandagwa mbere ngai itirambiria.
- Njira ya withire ya kubutongerua, mbeu iria ciandagwa orimwe ibwirite kwaanda irinyene riorokeru mainda jairi kana jathatu unene bwa mbeu na gukunikirwa na muthetu bwega. Muthetu jubwirite kwithagirwa juri na ruuji.
- Uria kiumithirio kithithagua gukathingata au gaiti.

Biumithirio bia mbeu**a Ubatu**

Biumithirio ibiejanaga kaanya ga kumba kumenyeera area mbeu ciumithiritue, mono mono iria ciendaga utungatiri bwa mwanya kenda ciuma bwega. Biithagirwa biri bia corner muthetu juthithitue bwega na gwikirwa ruuji kuringana na ubatu bwa mbeu.

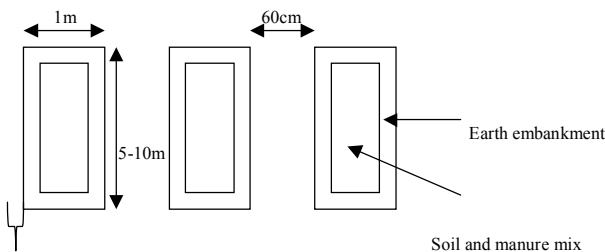
b Kuthuranira

- Uthurania mborea na umichunke.
- Thururanira muthetu jwa gwikira kiumithirione. Ungania muthetu na mboreo. Antu bamwe bonaga muthetu jwa nursery jubwirite kunganua na ichunci 3 bia muthetu jwa iguru kuuma mwitune , ichunci 2 bia muthanga na gichunchi 1 kia mboreo. No utumire mboreo ingi.(ta mati jaria jooraga)

- Gukethirwa muthetu ni juria jwithagirwa jugwatene, junganie na muthanga
- Thuraniira antu amwe aria akaa kiumithirio. Oo kiumithirio kithirwe kiri na warii bwa 1m (warii bubwega bwa gukunda ruuji na kurimira) na 5-10m kurea kuringana na miti iria ukenda kumithia. Kwithirwe kuri na kajira ka 60cm kuuma nursery mwanka ingi. Thithia kiumithirio kierekeene utumirite murigi na utiire muthetu jwa iguru.
- Kiumithirio kithirwe kithiurukiri ni rugito rwa kurigiria muthetu jutigakamatwe ni ruuji.No kuthiurukirue maiga.
- Ikira maiga nthi ya kiumithirio 5cm gukiira (kana wikire karatasi ka nylon nthi) Guku ni kurigiria miiri itikename nthiguru nkuruki.
- Ujuria kiumithirio giaku na muthetu juria uthuraniire, indi umenyeere kwithirue kuri nthiguru aniini ya rugito ruria wikiire maiga kenda ruuji rutikaure.
- Menyeera kiumithirio kithirwe kiri raini imwe.
- Kworokera kwa aria ukaanda mbeu kwithirwe kunang'anene na warii bwa mbe
- Kuuma mbeu mwanka ingi kubwirite kwithirwa kuri 5 cm.
- Kunikira mbeu na muthetu jumwinyu.
- Tandikira kiumithirio. Tandikira na matandiko jaira jatoria na mpwi kurigiria muthwa na tunyomoo tungi .
- Mbeu iria ikwenda kurigirua riu wakire rutara na utandikire iguru na nyaki iria ikwonora au. Kunura matandiko ja mbeu kenda turutumo tuma bwega.
- Riria gukumbika, kundia ruuji rukiiri (6am - 9am 0na ugoro (5pm-7pm.)

- Makonkoi
- Mibuko ya nylon-giita karatasi ka nylon size iria ukwenda na utumire mwanki kenda jukerura karatasi kagwarane nteere ciojiri. Rikana gutura turinya nthiguru ya tumibuko.
- Cuba cia ruuji cia mibiira iria itumiri
- Giita uraja bwa 5"-6" na kwithirwe kuri na marinya nthi.
- Thuraniira muthetu unganie na kithimi kia 5:2:1
- Icunci 5 bia muthetu jwa mwitu jwa iguru jucunki
- Icunci 2 bia muthanga.
- Gicunci 1 kia mboreo.
- Cunka muthetu jwa iguru kenda urita maiga na biria bingi binene.
- No uthithie gicunki na wire ya gicunki (1.5 cm)igwatithanue rubau rwa 1mx1m.
- Ungania muthetu jwa iguru buru.
- Ikira muthetu tuuji kenda jukagwatana.
- Ikira muthetu mibukone mpaara ugikinyagiira tuniini tuniini utigatigie mariinya ja ruugo. No utumire funnel iria ikagira maguta kenda bumbikika na mpwi.
- Tigaria kaanya iguru aria kamuti gakaandwa.
- Thamiria mbeu yaku mibukone na uture karinya karia ugatonyithia muti utikugaragara miri. Ujuria karinya kairi na muthetu.
- Tumibuko no tubangwe na mistari kenda munimenyeera kwithirwa kuri rahisi na gwike riuene kana kirundune kuringanana uria muti jwendaga.
- Baanga miti oo muthemba mwanya kenda atari ba miti bomba gwika record na njira imputhu.

Kuthuranira antu a kuthamiria mbeu

Kithamirio

a Ubatu

Riria mbeu ciauma muthetune (ikionanagia mabuura 3-4) no ithamirue tumibukone twa nylon twikiri muthetu. Size ya tumibuko ibwirite kuringana na urea miti yendaga , kana inya yaku.

b Kuthuranira

- Mbeu iria nyingi itumagira mibuko ya nylon size 8"x5". Amwe na buu niithagirwa iri na uguri bunene na no utumire :-
- Mikebe

Njira injera injega-kiumithirio giukiritue

Kiri uritani bwa TIST naria tucemanagiria, tukundi tuniini itutaaragwa tuthithagia antu a gwikaga miti yaumithua kwithirwe gukiritue. Ituberaga bagerie bone keethira njira iji yomba kureta kugaruka.

Mbica 1: Irionarnia njira ya kubanga mibuko ya miti ta uu kwariritue iguru;

Mbica 1: Miti ya gikundi kia moringa Oleifera ibangi nthiguru.

Njira iji ya kienyeji ya kubanga miti nthiguru nitumaga miri irega kugea inya. Njira iji nitumaga miri ikunjanira mubukone. Ukithamia ibubuthu miri ithirwe iti na inya uria itiumba gutonya nthiguru na mpwi. Kwebera bubu, ikwathiri umithiria mibukone ikunuri nthi na ikinyithue antu ookirutue. (Mbica 2)

Antu ookiritue oomba kuthithua na frame cia mbau na gichunki. (Tega mbica) Iji nitumaga miri ituika yongwa yakuruka nthiguru ya aria mubuko jukinyite. Uju ikwonania miri ithukaga ikigitwa na njira iria tumenyeretie.

Miri niumbaga kugwata inya itigukura kairi. Njira iji mitumaga miri igwata inya na yumba kugwata muthetune na njira imputhu. Kinya ninyiagia ngugi ya kumicaa iria turagirua mono kana ikathithika igita rikuthira na miri ikathuka. Kurimira iriaa rungu rwa antu au ikwithagirwa kinya kuuthi

Mbica 2:- Mibuko ya miti ya mithemba mwanya ibangi

Antu au okiritue ikwokekaga gugitumira ruuji rurwingi nurserine. Amwe na bubu baria bakiite ibombite kwithirwa bari na njira ya kunyiia murigo juu. Njira imwe iria yumbite kumenyeka Tanzania ni ya kwinja muguuru, na kurikiira mibuko ya miti iguru ria mbito ciiki igitenie kana gichunkine. Miti yonekanaga ta iri nthiguru no muguuru juu ijuretaga kaanya karia gatethagiria miri gwicaa yongwa. Ruuji urugwatagwa ni muguuru juu na rugatetheria mbeu mono riria rwitagia iguru magita jamaingi. Kirarasi kia nylon no kiarwe nthiguru ya muguuru kurigiria ruuji kunyua nthi.

Umenyeeri bwa miuro na uandi bwa miti ya gintwire

Ni Jennifer

Ikundi bibinini bia TIST kujukia matagaria nikenda bamenyeera na kuthongomia miunda iria iri miurone akui na nduuji. Kujukia matagaria jaja gugatetheria kuthongomia ruuji na kurwingiyia nkruki ndene ya nduuji inene, inini na kumyiyie gukamatwa kwa muthetu nteerene cia nduuji. Ikundi ndene ya cluster imwe bikongerwa mbeu niuntu bwa kuanda miti ya gintwire ndene ya miunda iria itikiritue ndene ya mubango jou.

Matagaria ja kumenyeera mduuji cietu inene, inini na ithima

- 1) Anda miti ya gintwire iria ibujanagira na ruuji nteerene cia nduuji. Mithemba imwe imiega ni *Syzygium guineense* (waterberry), *Acacia xantophloea* (fever tree) na *Ficus Stcomorous* (strangler fir), indi tega juria jukuraga bwega ntuurene yaku
- 2) Ugakuura mathaka jaria jari nteerene cia ruuji kane miti ya gintwire iria irio
- 3) Ukarima akui na ruuji mwaka 30m kuuma kiri ruuji.
- 4) Ukaanda mibao 10m akui na ruuji. Nijujukagia ruuji rurwingi mono kuuma nthiguru
- 5) Ukarithia akui na ruuji

Riria amemba baandaga miti ya gintwire, nibonaga baita ya kuthongomia ruuji, kwingiyia umenyaniri bwa imera na nyomoo, na guciara irio biri na baita kiri ndithia, na kinya matunda, ndawa, na mbao, na o riu miti iji niletaga mbeu kuuma kiri thoko ya ruugo nontu niritaga ruugo ruruthuku kuuma kiri ruugo rungi. Uria murungamiri wa cluster yaku kwegia mubango jou jwa miti ya gintwire jwa TIST. Gaana rugono rwaku rurwega na cluster yaku na kinya na Jennifer umuringirite thimu 0726319539 nikenda tugaana na bangi kiri Mazingira Bora, tuthoma na tugwiranirua!

Baita cia bata cia kuanda miti ya gintwire nteerene cia nduuji

1. Miiri nigwataga na gwika muthetu
2. Miti niikaga unoru bwa muunda
3. Miti ninyiagia ukamati bwa muthetu na kwigara kwa ruuji
4. Miti nitethagia gwika ruuji muthetune
5. Miti nitethagia kuthambia miuro iminene, iminini na ithima
6. Miti nitethagia kuthambia ruugo

Kuuthurania mbeu cia kuanda nigucereri thaa iji kiri mithemba imwe ya miti, indi mithemba imwe no iuthuranue nandi kana ikathuranirwa na njira ingi. Mithemba imwe ta *Ficus* (fig) ni umaga miiri kuuma kiri biang'i. no ugite na ukaanda biang'I biria bitikuri ndene ya munanda jwaku riu ukathamia yagwata. Mithemba ingi iri na mbeu ikurangaga mono.

Arimi beetu! Tumenyereni nduuji cietu inene, inini na ithima nikenda aana betu na aana ba aana betu bakethirwa bari na miunda iminoru, ruuji rurwega na rurwingi, naria kubathirukite kwithirwe kuthongi na bakagwirirua bou.